

PROGRAM İÇERİKLERİNİN YAYINCILIK VE PLATFORM DÜZEYİNDE DÖNÜŞÜMÜ: TELEVİZYON DİZİLERİ ÜZERİNE TARİHSEL BİR DEĞERLENDİRME

Özgür YILMAZKOL¹

ÖZ

Araştırma Makalesi

Research Article

¹Dr.
Strateji Uzmanı, TRT Genel
Müdürlüğü, Ankara, Türkiye

E-Posta
ozguryilmazkol@gmail.com

ORCID
0000-0002-4150-4243

Başvuru Tarihi / Received

Kabul Tarihi / Accepted

Geleneksel medyanın önemli bileşenlerinden biri olan televizyon yayıncılığının izleyiciler üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle yayın içerikleri, türler arası ve akış özellikleri önemli araştırmalara kaynaklık etmektedir. Ayrıca, televizyon yayınları farklı türlere ve biçimlere bağlı olarak, izleyiciler üzerinde kolektif davranış yaratarak beğeni kültürünün de gelişimine belirgin katkılar sağlamaktadır. Televizyon yayın içeriklerinin önemli bir türü olan televizyon dizileri, anlatı yapıları ve türsel değişimleri ile küresel yayıncılık alanındaki etkileşimlerle büyük dönüşümler geçirmektedir. Türk televizyon yayıncılığı, iletişim politikaları ve içerik transferleriyle kamusal alandaki yapılanma süreçlerini başlatmıştır. Bu çalışmada, Türk televizyon yayıncılığının tarihsel süreçleri ana hatları ile genel olarak açıklanmakta, dizilerin yayınlanması ve içeriklerine dair ayrıntılı bir çerçeve sunulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda kamusal Türk televizyon yayıncılığının TRT aracılığıyla başladığı 31 Ocak 1968 yılından itibaren, bugüne devam eden kamusal-özel yayıncılığa dair farklar ile benzerlikler sonradan bu ikili yapıya eklenen tematik yayıncılık ve dijital platformlarla birlikte değerlendirilmektedir. Çalışmanın yöntem bölümünde televizyon dizileri üzerine içerik analizi yapılırken, örneklem olarak üstte ifade edilen dönemlere ait birer örnek üzerinden farklı zaman ve farklı yayın mecraları ölçeğinde televizyon dizilerinin değişen/dönüşen ve farklılaşan anlatı yapılarına dair genel bir izlek ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Televizyon, Dizi Film, Yayın Platformları, Anlatı Yapısı, İçerik Analizi.

THE TRANSFORMATION OF PROGRAM CONTENT AT THE BROADCASTING AND PLATFORM LEVEL: A HISTORICAL ASSESSMENT ON TELEVISION SERIES

ABSTRACT

Television broadcasting, which is one of the important components of traditional media, has important effects on viewers. For this reason, the content of publications interspecies and flow characteristics are the source of important research. In addition, television broadcasts, depending on different genres and formats, make significant contributions to the development of the culture of appreciation by creating collective behavior on viewers. Television series, which are an important type of television broadcast content, are undergoing major transformations with their narrative

structures and genre changes and interactions in the field of global broadcasting. Turkish television broadcasting has initiated the structuring processes in the public sphere with communication policies and content transfers. In this study, the historical processes of Turkish television broadcasting are explained in general outline, and a detailed framework for the broadcast of series and their content is tried to be presented. In this context, since January 31, 1968, when public Turkish television broadcasting started through TRT, the differences and similarities related to public-private broadcasting, which continue to this day, are evaluated together with thematic broadcasting and digital platforms, which were later added to this dual structure. While content analysis is being performed on television series in the method section of the study, a general trace of changing/transforming and differentiating narrative structures of television series will be tried to be revealed through an example of the periods expressed above at different times and different broadcast media scales.

Keywords: Television, TV Series, Broadcast Platforms, Narrative Structure, Content

GİRİŞ

Dünyadaki ilk televizyon yayıncılığında yaklaşık elli yıl sonra 31 Ocak 1968 yılında ilk televizyon yayıncılığına başlayan TRT kurumu, devletin resmi yayın organı olarak yayınlarını tematik ölçekte sürdürmektedir. Dünyada benzerleri olduğu gibi Türkiye’de de kamusal yayıncılığın tek ses olduğu yıllarda yayın akışını oluşturan en önemli unsur olarak öne çıkan diziler; anlatı unsurundaki çeşitlilik, yapısal farklılıklar ve diğer içerik bileşenleri nedeniyle farklı alt-türlerin oluşmasına sebep olsa da kitlelerin merakla ve heyecanla takip ettikleri bir yapım türü olmaya devam etmektedir. 1968’de başlayan TRT’nin ilk televizyon yayınlarından neoliberal politikaların etkisiyle çok kanallı dönemin başlangıcına işaret eden ve 1990 yılında ilk özel televizyon kanalı olan Star1’in yayın hayatına başlamasına kadar geçen süreçte kamusal televizyon yayıncılığın hâkim olduğu ve yayın içeriklerinin bu çerçevede hazırlanıp yayımlandığı yıllar olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye’de 90’lı yılların başından itibaren birbiri ardına açılan ticari yapıdaki özel kanallar (Star1, Magic Box, Kanal 6, Show Tv, HBB, Kanal D, TGRT, Flash Tv vb.) kamusal yayıncılığın tekeli kırarak çoksesliliğe evrilen televizyon yayıncılığının doğmasına referans oluşturmuşlardır. Çaplı bu süreci şöyle tanımlar:

1990 yılında, Türkiye’nin uydu aracılığıyla yayına başlayan ilk özel televizyon kanalı Star1, yayıncılık alanını düzenleyen yasalara aykırı ve tartışma yaratır biçimde yayın hayatına başlar. Özel yayıncılıkla birlikte içine düşülen kaos hem TRT hem de yayın hayatına yeni başlayan özel kanallar için büyük bir hayatta kalma savaşını tetikler. Kamu

çıkartı kavramı, şirket çıkartı kavramıyla karşı karşıya gelir. Kültür hizmeti, yerini karlılık ve pazar kavgasına bırakır (Çaplı, 2022:47).

Sermaye sahiplerinin radyo ve televizyon sahibi olması ve yayın yapabilmesi için yapılan düzenlemelerle özel/ticari televizyon kanallarında yayınlanan program türlerinde de ciddi bir farklılık oluşmuştur. Özmen'e göre en çok izlenen tür olan televizyon dizilerinin yapımı için ciddi bütçeler ayrılmış bu da televizyon dramlarının biçimsel ve dramatik açıdan kalitesi artmıştır (Özmen, 2013:16-18-Ateşalp, 2016: 33). Türsel anlamda zenginliğin oluştuğu, edebiyat uyarlamaları ve yabancı dizilerden uyarlama/adaptasyonların öne çıktığı, niceliksel ve niteliksel anlamda yoğun bir dönem yaşanmaya başlanmıştır.

2000 ve sonrası yıllarda ise gelişen teknolojinin yayıncılık alanındaki yansımalarının bir örneği olarak, uydu ve telekomünikasyon teknolojilerinin gelişimine paralel olarak ortaya çıkan yeni nesil yayıncılığın yapıldığı (Cine5 ve Teleon gibi) bazı ücretli platformlar, kutulu (decoder) yayıncılık olarak tanımlayabileceğimiz spor ve eğlence temalı bir yayıncılık sisteminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamışlardır. Özel yayıncılık anlayışının başlamasıyla birlikte bir yandan daha çok izleyiciye ulaşmak adına kıyasıya bir yarış başlamış diğer yandan farklı tür ve içeriklerde diziler üretilip yayınlanmaya başlamıştır. Bu dönemde diziler, eğlenme ya da bir boş zaman aktivitesi olmanın ötesinde var olan yaşam tarzlarını değiştirip dönüştürmeye yönelik etkili bir pazarın oluşmasına sebep olmuştur. Televizyon dizileri ayrıca keskin bir rekabetin oluşturduğu kültür ve eğlence sektörünün başat bir unsuru olmaya başlamıştır. Süreçte örtük ya da aleni olarak ideolojiler, anlatı içerisinde izler kitleye sunulurken yaşamlarına dair pek çok şey değişime maruz bırakılmıştır. Böylelikle diziler, doğası gereği toplumsal yapının içinde örgütlenen kültürel öğelere dönüşmüşlerdir. Benzer şekilde diziler, toplumsalın her türlü siyasal, kültürel ve ekonomik unsurları ile paralel bir seyirde ilerleyip gelişmeye devam etmişlerdir.

Televizyon yayıncılık sisteminin yanı sıra gazete ve dergi gibi yan sektörlerle değişime uğrayan medya politikaları, her türden içeriğin değişip dönüşerek farklı bir biçim ve içerikle donatılarak izleyenlere sunulmasını da sağlamıştır. Bu dönemde giderek tematik eğilimler gösteren ve medya grupları olarak adlandırılan sistemde ise iletişim politikalarının ve tahsisten açık artırmaya geçiş planlarının yapıldığı,

regülasyon/deregülasyon süreçlerinin da hız kazandığı frekans ve internet tabanlı döneme doğru bir anlayış ortaya çıkmıştır.

İnternet tabanlı teknolojilerinin gelişimi ve basılı yayın yerine web tabanlı yayıncılık sisteminin ön plana çıktığı postmodern medya döneminde ise kişiselleşen ve tercih noktasında izleyiciyi/hedef kitleyi daha özgür kılan anlayış ortaya çıkmıştır. Bu perspektif, geçmişten gelen birçok izleme pratikleri ve yayın anlayışlarının da sorgulanıp değişmesine sebep olmuştur.

1.Literatür Taraması

Kitle iletişim araçlarının yayılım gösterdiği 20. yüzyılda basılı araçların yerini alan ilk elektronik uygulama alanları olarak radyo ve televizyon kamuoyu oluşturma ve yurttaşlara etkin bir erişim sağlamak üzere dikkat çekmektedir. Televizyon alanı, radyonun görsellik kısıtlılığı ve türsel zenginliğe sahip olması konularında ön plana çıktığı ilk yayıncılık dönemlerinde monopol yapı ile regülasyon (Yaylagül, 2019) paternalist (Birsen ve Kayador, 2011) görüşler çerçevesinde otoriter ve baskılı yayıncılık anlayışı içerisinde gelişim göstermeye çalışmıştır. İngiltere’de ilk kez 1936 yılında başlayan televizyon yayınları, ABD bünyesinde küresel bir medya sistemine dönüşmüştür. Bu noktada yayıncılığın değişen teknolojik ve sermaye sistemli görüşler çerçevesinde nasıl bir yönelim göstereceği konusu tartışmalı hale gelmiştir.

Bu bağlamda ilkesel olarak kamu(sal) yayıncılığı görüşünü dile getiren bazı araştırmacılar bu ilkenin genel yapısı ve niteliklerini değerlendirirken; küreselleşme eğilimleri, medya içeriğinin zenginleşmesi, toplumsal sorumluluk, katılımcılık, kültürel çeşitlilik ve kamu yararı gibi kapsayıcı kavramlar üzerinden ele almışlardır (Vural, 1986; Topuz, 1992; Tekinalp, 1993; Yazıcı, 1999; Sarmaşık, 2000; Mutlu, 2001; Avşar, 2005; Kaya, 2006; Ersin, 2007; Uslu, 2011; Mert, 2012). Kamusal yayıncılık konusu hizmet ve kamu yararı ilkeleri konularında siyasal iklimin de etkisiyle zaman zaman eleştirilerek nitelik yönünden rekabetçi olmadığı vurgulanmıştır.

Bu sistemi irdeleyen bazı araştırmacılar; geleneksel bir yapıdan öteye gidememesi ve özerklik sorunsalı (Tokgöz, 1972), anti-rekabetçi politikalar (Collins vd.,2001), ilkesiz ve eğitimden yoksunluk (Birsen, 2005) ile içerik özgünlüğü gibi

çeşitli netameli alanlara çözümler sağlayamadığı gibi otoriter ve sınırlandırıcı kimliğin bir yansıması (Baker, 2007) olduğunu hatta egemen sınıfların gizlice bakış açılarını kattıkları yapılara (McChesney, 2000) dönüştüğü gerekçeleriyle sıklıkla bu sistemi eleştirmiştir.

Kamu yayıncılığı kavramı, yukarıdaki örnekler ışığında düşünüldüğünde dengeli, pragmatist ve yayıncılık ölçütleri konusunda günümüzde gelişen bilgi ve iletişim teknolojilerinin yanı sıra uydu ve telekomünikasyon sistemlerinin küreselleşmesiyle yeni bir yorumlama konusu olmaktadır. Yeni Medya sistemi ile Televizyon kanallarının internet tabanlı ve akıllı tv uygulamalarıyla etkileşimli alanlara dönüşmesi gerek kamusal yayın alanını gerekse “tecimsel nitelikli” (Cankaya, 1997) alanların içerik, tür ve hukuki süreçler gibi değişkenlere göre sürekli olarak regüle edilmesini zorunlu hale getirmektedir.

Zira tek yönlü ve didaktik anlatı kalıplarının yerini sermaye konusunda ciddi bütçelere duyulan zorunlu haller ve şirket birleşmeleri de düşünüldüğünde kamusal ve tecimsel yayınların etik ve hukuki süreçleri yeniden tanımlanmaktadır. Geleneksel ve ana akım olarak belirtilen ilk dönem yayıncılık anlayışının yayıncılık ve teknolojik süreçlerinde özgünlük ve bağımsız içerik yapıları nedeniyle özgürleşmeye zorlanması, tek tiplilik konusunu ortadan kaldırmakla birlikte interaktif sistemlerin de süreç içerisinde yıkıcı etkilere neden olması (yerel şirket açılmaması, yayıncılık ölçütlerine uyulmaması, ahlaki ve manevi değerlere yönelik muhtemel zararların oluşması) bu sistemlerin “denetlenme, yaptırım ve kamusal fayda” ilkelerinin güncellenmesini zorunlu hale getirmektedir.

Neo-liberal dönem, yeni pazar piyasa kurallarının belirlendiği gelişmeci bir sistemi tanımlamaktadır. Neo-Liberal politikaların (Smith, 1997 ve Friedman, 1962) gibi görüşlerce temellendirilen bu alan bir yönüyle yapısal tekellerin kırıldığı (Keane, 1993) diğer yönüyle de medyanın bağımsızlık göstergesi (Murdock, 1980) olması, deregülasyon ile devletin etkisinin sınırlandırılırken serbest piyasa ile mülkiyet ve endüstriyel süreçte dengeleme (Richeri, 2011) ve dengeleyici bir sistem (Horwitz, 1989) gibi olumlayıcı görüşler dışında ideolojik yönden kapitalist sınıf egemenliği (Hall,1999; Van Dijk, 1999), hegemonik söylemler (Schram vd., 2016) re-regülasyon

düzenlemesi ile küresel sermaye tabanlı girişlere neden olan (Erdoğan, 1994), medya eko-politiği alanında sorunlara da neden olabileceği tezi üzerinde de durulmaktadır.

Kamu yayıncılığı konusunda bazı araştırmacılar yayıncılık ilkeleri ve toplumsal bilinç alanında yaşanan bazı sorunların çözümü konusunda “demokratik medya modeli”, “doğrudan ve dolaylı katılımcılık” ve “Ulusal kimlik ve aidiyet duygusunun geliştirilmesi” (Eren, 2008) “Rekabet gerekçesiyle ticarileşmiş melez yapılar” (Duman, 2018) gibi kavramlar üzerinden şekillenebilecek bir kamu yayıncılığı konusunun liberal politikalar ile uyumluluk düzeylerine dikkat çekmektedir.

2. Televizyon Yayıncılığı ve Neoliberal Politikalar

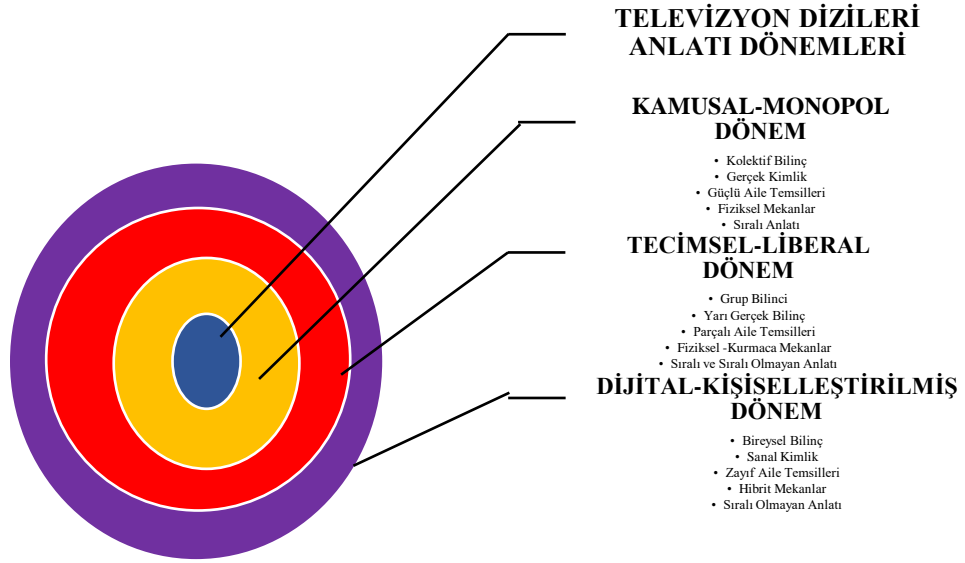
Neo-liberal dönemde kanal ve yayın sahiplerine program yapımı, reklam ve sponsorluk yönetimi, kanal satın alma, izle-öde sistemlerinin başlatılması, lisanslama (yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte) ve uydu transmisyonu modeliyle getirilen tahsisli sistemlerin teknolojik gelişmeler ile açık artırma ya da enterfere edilmeyi önleyecek teknik süreçlerle güvence altına alınması, bu alandaki yatırımcıların ve içerik sahiplerinin etkinlik alanını artırma konusunda olumlu katkılar sağlamıştır. Buna karşın yine söz konusu dönemde denetleyici kurumların etkinliklerini geliştirmesi (RTÜK, FCC gibi) ile yaptırım ve denetlemenin yapılması; muhtemel çatışma alanlarını engellemek, şiddet ve diğer zararlı içeriklerin sınırlandırılması konularında destekleyici aygıtlara dönüşmüştür. Bu dönemde eğitim ve kültür gibi yararlı ilkelerin yerini eğlence ve şiddet gerçekliğine bırakılması çabaları çoğulculuk anlayışının yerine denetleyici ve siyasal sistemin baskınlığı gibi süreçlere de zemin hazırlayabilmiştir.

Bu dönemin ana aktörü olan yeni medya konusunda (Manovich, 2001) “etkileşimli medya” kavramını ele alırken; (Ryan, 2001; 2006) “dijital hikayeleştirme ve avatar kimlikler” üzerinden değerlendirmede bulunmaktadır. Yeni Medyayı inceleyen kuramsal nitelikli çalışmalar (Törenli, 2005) da bulunmaktadır. Bu dönemin genel özelliklerini tematik düzlemde irdeleyen çalışmalara ek olarak dijitalleşme konusu özellikle; etkileşimli sistemler (Srivastava, 2002) dijital yayıncılık platformları (Sarı ve Türker, 2019; Erkök ve Erkök, 2021) doğrudan evlere yapılan yayımlar

(Aygün, 2003) içeriğin dijitalleşmesi (Lindsay vd., 2014) televizyonun anlatısının değişmesi (Silverstone,1999) pazarlama ve kültürel ekimleme (Castells, 2005) medyalar arasılık (Fidler, 1997), sosyal paylaşım ağlarının etkileri (Boyd ve Ellison, 2008), internet ve medya bağımlılığı (Bakıroğlu, 2013) dijital gözetim (Foucault, 2003; Mattelart, 2012) ve sanal kimlik edinme süreçleri (Jenkins, 2008; Koles ve Nagy, 2012; Armağan, 2013) gibi görüşlerle, tasarımsal niteliklere dönüştürülmüştür.

Bu dönemde; kimlik homojenlikten heterojen kimliğe doğru geçiş yaparken sanal ve eklektik tipolojiler daha aktif hale gelmeye başlamıştır. Bu dönem internet tabanlı (Işık, 2007) ağ eklentili yapılara dönüşmektedir. Dijital dönem, melez yapımların ve kanalların süreç içerisinde geçirdiği dönüşümle karasal yayından uydu ve internet tabanlı bir yayıncılık sisteminin ürünleri olarak kabul edilen Iptv, Pay Tv ve Dijital Tv gibi tanımlamalarla internet mecralarında üyelik ve sanal kullanıcı yapılarına karşılık gelen bir sistemi tanımlamaktadır.

Bu mecralarda, kullanıcıların davranışları konusu toplumsal düzlemde Ağ toplumu (Castells, 1996) ve sanal cemaatler gibi internet eksenli bireysel davranışları tanımlamaktadır. Bu dönemde kullanıcıların sosyo-psikolojik yapısı büyük değişim geçirmektedir. Ana akım ya da geleneksel sistemlerde görülen dışlanma ve gündemi belirleme yaklaşımları, bu dönem içerisinde dönüşüm geçirerek, anlatının ve içeriğin dijital bir uzantısı olarak bireyleri FoMO kullanıcılara (Zhang, 2018; Hein, 2022) dönüştürmüştür. Bireylerin sabit ya da mobil teknolojik araçlarla sanal kimliklerini şekillendirmeleri kendi yaşam alanlarının yanı sıra sosyal çevreleri ile sanal çevreleri arasındaki iletişim yapılarını etkileşimli hale getirebilmektedir.

Şekil 1: Televizyon dizilerinin dönem bazında anlatısal döngüsü

Televizyon dizilerinin dönem bazında anlatısal döngüsünün verildiği Şekil-1’de de görüldüğü gibi, yayıncılık hayatında izleyici ile ilk kez buluşan dizi anlatısı içinde gerçek kimlikleri ile güçlü aile yapısı içinde konumlanan bireylerin, ilişkileri etkileyen mekanlar içinde kolektif bilinçle var olan hayatları reel zaman ölçeğinde sıralı bir şekilde gösterilmiştir. Gerçek zaman, gerçek kişiler ve gerçek mekân anlayışı ile anlatılan hikayeler, bu gerçeklik (fantastik ya da düş unsurlarından uzak şekilde) vurgusu ile izleyenleri yakalamış ve izleme eyleminin sürekliliği sağlanmıştır.

Bu anlatı kodları ile oluşturulan diziler, yayın içeriklerinde yer alırken, televizyon yayıncılığının önemli türlerinden biri olan dizi anlatılarının genel çerçevesinin oluşmasına da katkıda bulunmuşlardır. Bu anlatı kodları ile kamusal yayın kurumu olan TRT’de izleyici ile buluşan dizilere örnek olarak “*Bizimkiler, Perihan Abla, Kaynanalar, Kuruntu Ailesi, Ferhunde Hanımlar, Bizim Evin Halleri, Geçmiş Bahar Mimosaları, Kartallar Yüksek Uçar, Küçük Ağa, Şaşıfelek Çıkmazı, Uğurlugiller, Yazlıkçılar, Yedi Numara, Yeditepe İstanbul*” yapımlarını saymak mümkündür. Bu dönem dizilerinde sosyolojik olarak var olan çekirdek aile yapılanmasının geniş bir ölçekte kalabalık bir şekilde konumlanmasıyla ortaya konan büyük aile kavramı üzerinden anlatı inşa edilmiştir. Sadece anne-baba ve çocuklardan oluşan küçük yapı; komşular, mahalleli, esnaf, akrabaların da anlatıya dahil edilmesiyle genişlemiş ve çok karakter çok mekan ve çok olaylı anlatı üzerinden uzun

soluklu diziler ortaya konmuştur. Mikro ölçekte vurgulanan çekirdek aile yapısı etrafında konumlanan ve sıcak/samimi ilişkilerin hakim olduğu yapılar; makro ölçekte büyük, geniş, sevgi temelli, yakın, samimi, dostane bir ortamın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Böylelikle televizyon dizilerinin anlatı yapısı içinde dönemin de temel referansları ve özelliklerinin ağır bastığı insani değerler ve yaklaşımlar vurgulanmıştır.

3. Anlatının Dönüşümü: Melez İçerikler ve Hibrit Uygulamalar

Medya içeriklerini oluşturan tüm yapımlar ilk yayıncılık yıllarından bugüne değişip dönüşerek gelmiştir. Zaman içinde söylem-anlatma biçimleri ve anlama eylemlerinde ortaya çıkan farklılıklar, bu değişimin sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilir. Kamu yayıncısı TRT'nin ilk zamanlarda yayınladığı tüm dizilerde ortak paylaşılan mekân, ortak dil ve biz bilincinin yoğun olarak vurgulandığı anlatılar ortaya konmuştur. Bu anlatılar aracılığıyla izleyen hedef kitle üzerinde oluşan aidiyet duygusu ve ortak yaşamsal değerlere yapılan vurgu, sonraki yıllarda da bu içerikte dizilerin yapılmasına sebep olmuştur.

Bir aradalık, iyi ve kötü günde beraber olma, mutluluğu paylaşma hüznü bölüşme kodları ile oluşturulan anlatılar, gerçek yaşamdan izler sunduğu ve fantastik öğeler barındırmadığı için de yoğunlukla izlenip beğenilmiştir. 'Bizimkiler' dizisindeki ortak yaşam alanı olarak bir apartman seçilmişken, sonraki benzer yapımlarda anlatı, iletişimin kopmadığı ve bağların yine sıkı olduğu benzer ortamlarda inşa edilmiştir. Mahalleyi mekân olarak kullanan anlatılarda da, herkesin birbirini tanıdığı, bildiği, büyük bir aile gibi bir arada olduğu şekilde resmeden yapımlar ortaya konmuştur. *Mahallenin Muhtarları*, *Perihan Abla*, *Aile Bağları*, *Baba Evi*, *İkinci Bahar*, *Ekmek Teknesi* gibi yapımları, mekânı anlatı öznesi olarak önemli ve birleştirici bir unsur olarak ortaya koyan diziler içinde saymak mümkündür.

Geniş ölçekli aile/mahalleli yapının merkezde olduğu anlatıların süreç içerisinde daha minimal olarak grup/topluluk özelinde inşa edildiği yapımlara evrilmesi sebebiyle farklı tema ve kodlarda üretilen diziler, kamusal yayıncılığa alternatif özel kanalların yayın akışları içinde yer almıştır. İlk döneme benzer yapısal özellik taşıyan diziler üretildiği gibi farklı bakış ve yorumları yansıtan hikayeler de dizilere konu edilmiştir. Kamusal yayıncılığın etkin olduğu hikayelerdeki çoklu

karakter ve anlatı yapısının aksine; daha az karakter ve daha minimal hikayelerin anlatıldığı yapımlar, tecimsel/ticari kanalların yayınladıkları diziler olarak ortaya çıkmıştır. Gerçek mekanlar yanında stüdyo/plato çekimlerin de kullanıldığı yapımlarda, önceki dönem dizilerin anlatı yapısının güçlü bileşeni olan aile vurgusu, çok öne çıkmazken parçalanmış ya da parçalanmak üzere olan aile yanında daha güçlü tekil karakter vurgusu öne çıkmaktadır. Ana karakter yanında konumlanan küçük/büyük yan karakterler, anlatının merkezindeki ana olay ve ana karakter vurgusuna hizmet ederler. Karakterlerin vurgusu ile ilgili olarak sınırlar çok belirginleşmiş ve söz konusu bu sınırlar aşılmayacak ölçüde inşa edilmiştir.

Bu dönem dizilerine, “*Kurtlar Vadisi, Asmalı Konak, Mahallenin Muhtarları, 80’ler, İkinci Bahar, Hayat Bağları, Cennet Mahallesi, Akasya Durağı, Çiçek Taksi, Süper Baba, Ekmek Teknesi, Çemberimde Gül Oya, Avrupa Yakası, Tatlı Hayat, En Son Babalar Duyar, Deli Yürek, Sıdika, Yılan Hikayesi, Aliye, Bir İstanbul Masalı, Şehnaz Tango, Baskül Ailesi, Aşk-ı Memnu, Öyle Bir Geçer Zaman Ki, Kaygısızlar, Muhteşem Yüzyıl, Hatırla Sevgili, Fatmagül’ün Suçu Ne?, Yabancı Damat, Behzat Ç., Ezel, Leyla ile Mecnun, Dadi, Geniş Aile, Kavak Yelleri, Gülbeyaz, İhlamurlar Altında, Kınalı Kar*” yapımları örnek olarak verilebilmektedir.

Her anlatı yapısı içinde tercih edilen mekanlar; içinde yaşayanlar ve yaşam örüntüleri hakkında bilgi verir. Anlatıda farklı mekân kullanımları ile birbirinden farklı pek çok anlam yaratılabilir. Anlatıdaki farklı mekânsal kurgular, özgürlük/baskı, tehlike/güvende hissetme gibi birtakım karşıtlıklar üzerinden hikâyeyi inşa eder. Anlatıdaki bu karşıtlıklar ekseni yapının devamlılığı için önemlidir. Bu dönem dizilerde karakterlerin ortak yaşam alanını paylaştıkları mekanlar, daha bireysel daha minimal ve daha farklı özelliklerde konumlandırılıp kurgulanmıştır. Zira geniş aile ölçeğinde oluşturulan hikayelerin anlattığı yapımlar olduğu gibi, ortak dil ve yaşanmışlık paydasından daha kişisel hikayelere evrilen yapımlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Yaşanılan dönemin bir yansıması olan aidiyet duygusuyla konumlanma ve grup bilinci ile parçalı aile yapısı anlatıların öne çıkan özellikleri olarak sayılabilir.

Tamamen bireysel anlatıların şekillendirdiği dijital ve kişiselleştirilmiş dönemde, grup anlatısından tekil kişi odaklı daha bireysel hikayelere geçilmiştir. Bu dönemde ana karakter ve ana hikâyeye hiç olmadığı kadar belirgin ve dikkat çekicidir.

Yan karakter ve yan olayların hemen hepsi ana karakterin ana hikayesinde ona eşlik eder pozisyonda konumlandırılmıştır. Türsel anlamda zenginliğin arttığı ve yapım-yayın süresinin daha makul seviyelerde oluşturulduğu bu dönem yapımları, özellikle Virilio'nun ifade ettiği günümüz hız toplumu anlayışının hâkim olduğu toplumda yaşayan bireylere yönelik önemli bir alternatif izleme eylemi oluşturmaktadır. Bu dönem dizilerine “*Muhafız, Atiye, Şahmeran, Bir Başkadır, Zeytin Ağacı, Masum, Kuş Uçuşu, Fi, Pera Palas'ta Gece Yarısı, Kulüp, Börü, Sıcak Kafa*” yapımları örnek olarak verilebilir. Bu dönem dizilerinin yapısal özelliklerine bakıldığında özellikle ilk dönemin özgün klişe ve genellemelerinin tam zıttı bir anlayışın ortaya konduğu görülecektir. Günümüz toplumsal yapısında da giderek yalnızlaşan ve tekil bir hayatı sürdüren kişiler gibi dizi anlatılarında da merkezde konumlanan güçlü ama çoğunlukla yalnız/tek olan ana karakterlerin hikayeleri anlatılmaktadır. Güçlü ana karakter üzerinden inşa edilen hikaye yapısı; anlatıyı odağındaki karakterden sapmadan kurgulanan yan karakterler ile birlikte oluşturmaktadır. Son dönem dizilerin karakter yapılanmasına bakıldığında geleneksel kahramanların yanında çağdaş ve sofistike görünmeye çabalayanlar da görülür.

4. Çalışmanın Metodolojisi

4.1. Amaç ve Önem

Çalışma, sektörel olarak önemli bir konumda bulunan dizileri tarihsel süreçte geniş bir perspektifte inceleme amacı ile yazılmıştır. Tarihsel sürecin medyaya, özelden ise dizilere yansıyan yüzünün ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Küresel ve ulusal ölçekte tarihsel sürecin değişen parametrelerinin toplumun tüm bileşenlerini de bir değişim/dönüşüm sürecine soktuğu ön kabulünden hareketle önemli bir medya bileşeni/içeriği olarak dizilerin bu farklılaşan yapı/bakış ve algı üçgeninden nasıl etkilendiği araştırılmıştır.

4.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evreni elbette ilk televizyon yayınlarının ardından TRT’de yayınlanan ilk diziden bugüne farklı platform/mecra ve kanallarda izleyiciye sunulmuş tüm dizileri kapsamaktadır. Ancak böylesi niceliksel bir yoğunluğun içinden örneklem

olarak dönemin özelliklerini yansıtan ve kendine has özellikleri ile o dönemin simgesi haline gelmiş yapımlar örneklem içine dahil edilmiştir.

4.3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmanın ilk örnekleme olarak, ilerleyen yıllarda giderek büyüyecek dizi sektörüne önemli bir prototip sunan TRT yapımı ‘Bizimkiler’ seçilmiştir. Sonraki dönemde ise yine uzun soluklu bir yayın serüveni olan ve dizinin olay dizilimi ile ülkenin özellikle siyasal/politik gündeminin benzerlikler gösterdiği ‘Kurtlar Vadisi’ dizisi seçilmiştir. Son olarak dijital yayın platformlarının açılmasıyla yayın mecraları genişleyen dizi sektörü içinde 2016 yılında yayın hayatına başlayan Netflix’te yayınlanan ilk Türk dizisi olduğu için ve daha sonraki Türk yapımlarına örnek teşkil eden özelliği nedeniyle ‘Hakan: Muhafız’ dizisi seçilmiştir. Çalışmada vurgulanan 3 farklı döneme örnek teşkil eden ve birbirinden farklı tür/içerik/dil/yayın platformu ve yayın süresine sahip diziler arasından seçilen 3 dizi özelinden söz konusu farklılıkların izi sürülmüştür. Dizi platformları yanında dizi çeşitliliğinin de arttığından dolayı böylesi bir kısıtlama gerekliliği söz konusu olmuştur.

4.4. Yöntem

Dizilerin çevrildiği tarih göz önünde bulundurularak genel olarak ortaya konacak bir izlek çerçevesinde yapılacak içerik analizi ile toplumsalın dizilerdeki anlatılara ve karakterlere nasıl yansıtıldığı incelenmiştir. Ayrıca yayıncılık ve iletişim teknolojilerinde gelişimin bir yansıması olan yeniliklerin, anlatı kodlarına olan etkisi ve bunun toplumsaldaki izdüşümü de yöntem ile ortaya konacak sonuçlar ışığında değerlendirilmiştir.

4.5. Bulgular ve Analiz

4.5.1. Bizimkiler-TRT (1989-2002)

Kamusal yayıncılığın tek ve alternatifsiz olduğu zamanlarda yerli dizi bakışını yerleştiren ve bu anlamda önemli bir yapımlar olan ‘Bizimkiler’ dizisi; anlatısı, karakter yapıları, mekan kullanımı, diyalogları ve yayınlandığı zamanı yansıtan güncelliği ile dikkat çeken bir içerik olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle izleyenler üzerinde oluşturduğu içimizden biri/bizden biri anlayışını doğuran karakterlerinin samimiyeti

ve sıcaklığı yanında ortak yaşam alanlarında konumlandırılan hikayeler; geleneksel yapının tüm unsurları ile kuşatıldığı uzun soluklu bir içeriğin oluşmasına sebep olmuşlardır.

TRT dizilerinin temel anlatı yapısını oluşturan birliktelik, biraradalık ve biz duygusunu, İlber Ortaylı'nın ifade ettiği gibi mekanın geçmişten gelen yapısal anlayışı içinde konumlandırmak mümkündür.

Osmanlı mahallesi aile ile organik bağ içindeydi. Doğum, evlenme, ölüm mahalleyi ortaklaşa ilgilendiren ve dayanışmaya sevk eden olaylardır. Ferdin doğumunda, evliliğinde, ölümünde şahidi mahalle halkıdır (Ortaylı, 2004:25).

Ortak yaşam alanları içinde inşa edilen ilişkiler bütünü ve iletişimin anlatının temel yapısını oluşturduğu dizide, özellikle batılılaşma sürecinin bir yansıması olarak geleneksel-modern ve doğu-batı ikilemi, karakterlerin çelişkileri ve çatışmaları üzerinden aktarılmaktadır. Her ne kadar yenilikler ya da modern yaşamın unsurları anlatı içinde kendisine yer bulsa da, yine de geleneksel yapının tüm unsurlarıyla gücü ortaya konmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında, Bizimkiler dizisi o dönemin toplumsal yapısı ve aile yapısına dair var olan unsurları daha da ön plana çıkararak pekiştirme görevini üstlenmiştir. Benzer şekilde kadının toplum ve ailedeki konumlandırılması da geleneksel olarak konuya dair var olan bakışın yeniden üretilmesi üzerine kuruludur.

Kamusal yayıncılık yapan TRT'de üretilen dizi içeriklerinde genelde dram-komedi unsurları öne çıkarken, özel kanallarla birlikte içerik türlerinde de farklılaşmalar oluşmuş ve önceki dönemde sıklıkla tercih edilen türlere polisiye, gerilim, korku ve fantastik öğeler de eklenerek türsel anlamda bir çeşitlilik ve zenginlik ortaya çıkmıştır. Bu çeşitlilik elbette farklı türlerin birarada kullanılmasıyla melez türleri de doğurmuştur.

Toplumsal yapı içinde etkin bir özelliğe sahip olan kültür; farklılıkları da gündemde tutarak toplumsal bir uyum sağlama işlevini de görür. Toplumsal anlamda uyumu, toplumu oluşturan bireylere sunduğu ortak değer, norm ve roller üzerinden inşa eder. Bireyler, diğer bir çok unsur gibi medya ve medya içeriklerinden de etkilenecek, izleme eylemi ile farklılaştırdıkları değişiklikleri hayatlarına kolaylıkla adapte ederler. Tv dizileri de, etki unsuru yoğun medya içerikleridir. Televizyon yayıncılığının kamusal bir anlayış ve yapısallıkla TRT üzerinden yapıldığı yıllarda, dizi anlatıları benzer anlatı kodları kullanarak yayınlanmıştır. Bu dönemde yayınlanan

diziler arasında en öne çıkanı olan ‘Bizimkiler’ dizisi; içeriğinde kullandığı kültürel unsurların birleştirici ve kuşatıcı özellikleri nedeniyle ilgiyle takip edilmiştir. Dizinin genel çerçevesi ve yapısına dair dizinin senaristi Umur Bugay (1989), şunları söyler:

Dizideki aileler Cumhuriyet ailesi. Ben öyle bir aileden geliyorum. Babam annem Cumhuriyet ilkelerine çok bağlı kişilerdi. Şükrü de böyle bir aileden geliyor. Hüsnü dede, gençliğinde o dinamizmi yaşamış, çocuklarına da bunu benimsetmiş. Bu, dizinin çok önemli bir unsurudur. Bunun yanısıra Yavuz var. Köyü temsil eden Gülsüm, babası, annesi, Cafer var. Bugün köyden kente olan doluşmaların sembolü olan yan işler, kapıcı müessesesi, aracı müessesesi, sokak satıcıları, trafik, insanların devamlı birbirlerini yemeleri...

Bugay, kendi yaşadığı kültürel ve toplumsal ortamı diziye de taşıyarak, bir anlatı oluşturmuştur. Burada elbette yaşanan, bilinen ve gözlemlenen bir yapının tüm yan unsurları, detayları ve daha bir çok bileşen de anlatı içine rahatlıkla dahil edilebilmiştir. Bugay (1990), dizinin karakterlerine dair de şunları ifade eder:

Bizimkiler, içimizden birileri. Bizden olsun dedik. Bizimkiler benim annem, babam, çevrem, apartman yöneticisi, kapıcısı. Bakarsak bir Türkiye resmi. Mümkün olduğunca toplumdan soyutlanmamaya çalıştık... Hareket noktamız, televizyonlarını açıp özellikle seyreden seyirci. Neye daha çok dikkat ediyorlar? Neleri daha çok seviyorlar? Hareket noktamız bu oldu...

Bizimkiler dizisinin senaristi Umur Bugay’ın o yıllarda diziye dair yaptığı açıklamalardan da görüldüğü üzere; kişisel yaşam hikayesini merkeze alan Bugay, toplum içindeki bir çok meslek ve yaş grubuna dair çoklu bir karakter yapılanması ile anlatısını oluşturarak, ana referans ve beğeni kaynağının toplumun birer ferdi olan seyirciler olduğunu ifade etmiştir.

Genel olarak bakıldığında TRT’nin tek yayın kuruluşu olarak etkin olduğu bu dönemde televizyon dizileri anlatısı içinde belirli bazı değerler öne çıkarılmış ve sıklıkla vurgulanmıştır. Bu değerler arasında toplumsal yaşama uyum, aile kurumunun yetkinliği ve saygı duyulması, vatandaş olmanın bilinci ve bu bilince uygun yaşam öğretisi, çevre duyarlılığı, demokratik düzen ve bu düzende bireysel düşüncelerin açıklanması, vatan sevgisi, yardımlaşma ve empati yoğun ilişkiler ağı kullanılmış, insani değerlerin egemen olduğu bir yapısallık içerisinde ‘biz’ bilinciyle ortak bir yaşam alanını paylaşma duygusunun güzelliği gösterilmiştir.

4.5.2. Kurtlar Vadisi-Show Tv/Kanal D (2003-2005)

Çalışmada örneklem olarak seçilen ‘Kurtlar Vadisi’ dizisi de, anlatısında dram unsurları yanında polisiye öğelerini de kullanarak türsel zenginliğe dikkat çekmiştir. Ayrıca özel kanallarda yayınlanan dizilerde anlatının ekseni daha daralarak bir topluluk, grup ya da belirli bir kesime odaklanmıştır. Önceki yıllarda sıklıkla

vurgulanan ‘biz’ bilinci bu bağlamda daha dar bir kesimi ifade eder hale gelmiştir. Deli Yürek, Arka Sokaklar, Behzat Ç., Alef, Kanıt vb. diziler türsel farklılığın yol açtığı zenginlikle üretilen dizilere örnek olarak verilebilir.

Kurtlar Vadisi dizisinin genel olarak hikayesine bakıldığında önceki yıllarda yayınlanan klasik konu ve anlatılardan farklı bir yapısalılıkta ilerlediği görülecektir. Ali Candan, Siyasal Bilgiler Fakültesini bitirmiştir. Ancak bir sırrı vardır ve bu sırrı ailesine, dostlarına hatta nişanlısı Elif’e bile söyleyememiştir. Çünkü bu sır, devlet güvenliğini için çok önemlidir. Bir yandan kütüphane görevlisi olarak çalışmakta iken diğer yandan ise devletin gizli bir örgütü olan KGT’nin (Kamu Güvenlik Teşkilatı) yöneticisi ve derin devletin uzantısı olan Arslan Bey tarafından devlet adına yapılan birçok operasyona katılmaktadır. Devlet için özel olarak yetiştirilen ve Polat Alemdar ismini alan, ana karakter bir mafya örgütünün içine istihbarat toplamak amacıyla sızır ve hikaye buradan başlayarak devam eder.

Kurtlar Vadisi dizisinde anlatı yapısı, mafya-polisiye türünün türsel özellikleri dikkate alındığında ortaya çıkan bazı kalıplaşmış imaj ve yargılar üzerinden inşa edildiği görülecektir. İnşa edilen bu yapılar medya içeriklerinde gösterilerek pekiştirilir. Suç ve suçlu kavramı, adalet duygusu, hak-hukuk konusu ve masumiyet karinesi türün öne çıkan anlatı kalıplarından bazılarıdır. Can Kozanoğlu bu tarz dizileri ‘Kirlili Dünya Dizileri’ (Kozanoğlu, 2001) olarak tanımlamaktadır. Kozanoğlu’na göre bu dizilerde hemen tüm karakterler iddialı, güçlü ve kötüdür; ilişkiler çıkar, şantaj, yalan ve satış üzerinden yürür; iyi karakterler için çok sınırlı kontenjan vardır; tipler yakışıklı, güzel, bakımlı ve şıktır. Olaylar lüks plazalarda, villalarda, en pahalı lokantalarda geçer. Olmadık anda bir insanın attığı kazıkla işler iyice karışır. Şiddet anlatının önemli bir unsuru olarak sıklıkla kullanılır. Kurtlar Vadisi dizisindeki şiddet kullanımı haklılığın, meşru müdafaa için ya da kutsal değerlerin savunulması için önemli bir araç olarak görülmekte ve kullanılmaktadır.

Kimliğin inşası bağlamında ana temalar ve işlenen konular özellikle vatan/millet sevgisi ile sunularak şiddetin ve öldürmenin anlatı içinde meşrulaştırılması yoluyla aktarıldığı bir yapı özelinde kurgulanmaktadır. Bu kurgusal anlatım içinde, eleştirel bakışın aksine; baskı unsurunun yoğun bir şekilde kullanılmasıyla bağlılık/adanmışlık duygusu yüceltilmiştir. Dizinin ana anlatı eksenini,

amaçlanan hedef her ne olursa olsun bu hedefe ulaştıran her yol/yöntem meşrudur/mübahtır yönündedir. Örneğin: milliyetçilik değerlerinin yıpranması sebebiyle dizi içinde milliyetçilik miti sıklıkla işlenir. Dizinin ana karakteri Polat Alemdar özelinde güç, liderlik, akıl, cesaret gibi özelliklerle donatılmış olarak güçlü bir erkek figürü ve eril kimliği temsil edilmektedir. Egemen sınıfın bakışı ve değer yargıları ‘Kurtlar Vadisi’ anlatısı içinde sıklıkla yer almakta ve meşrulaştırılmaktadır.

4.5.3.Hakan: Muhafız-Netflix (2018-2020)

İzleyiciye daha çok seçenek sunan ve yeni nesil dijital platformlar olarak yayın hayatına başlayan mecralar hem içerik hem de süre bağlamında farklı bir anlayışın oluşmasına sebep olmuştur. Bu dijital kanallarda yayınlanan dizilerde anlatı daha minimal ve tekil bir yapıda ilerlemekte ve karakter vurgusu daha öne çıkmaktadır. Bu mecralarda daha sınırlı anlatı yapısının şekillendirdiği kişisel hikayeler anlatılmaktadır. Hem tekil olarak bölüm süresi ve sayısı hem de toplam sezonda gösterilen bölüm sayısı itibarıyla da sezon olarak daha kısa süren ve kısa soluklu yapımlar yapılmaya başlanmıştır. Önceki dönemdeki televizyon dizilerinde belirgin ve kalıplaşmış bir yapısallık içerisindeki biçim-içerik kodları, bu dönemdeki dizilerde yayın mecrasının da farklılaşması sebebiyle değişime uğramıştır. Bu tarz bir dönüşüm, farklı beklenti ve tercihlere sahip izleyici kitlesi için de güçlü bir alternatif oluşturmuştur. Kişisel beğenilere göre şekillenen tematik yayıncılık anlayışının ardından, mekan ve zamanı bir engel olmaktan çıkaran, izleyicinin izleme eylemi için sadece kendisinin söz sahibi olduğu anlayışına evrilen yayıncılık sistemi, dönem içinde üretilen dizilerin içeriklerini de dönüştürmüştür.

Dünyada dijital mecra konusunda marka olmuş Netflix’te 4 sezonda toplamda 32 bölüm yayınlanan Hakan: muhafız dizisi; bugünün İstanbul’unda gizli bir takım oluşumların farkına varan genç bir adamın özelinde, şehrin ölümsüz bir düşmandan kurtarılması macerasını konu edinmiştir. Dizide küresel batılı anlatı yapısı korunmuş ancak yerel öğelerle birarada sunularak global bir kültür ürünü ortaya konmuştur. Anlatı içinde baskın bir şekilde öne çıkan kahraman miti örneğinde olduğu gibi anlatı ve görsel unsurların tercihi ve kullanımında küresel bakış öne çıkarken, yerel unsurların da hikayeye dahil edilmesiyle melez bir yapı ortaya çıkmıştır. Dijitalleşme odağında medya alanına daha genel olarak bakıldığında izleyici açısından değişen televizyon izleme alışkanlıkları oluşurken, içerik üreticiler bağlamında da yeni

fikirlerin ve yeni bakış açılarının uygulama alanlarının oluştuğu görülmüştür. Bu bağlamda teknolojinin evrildiği nokta, her türlü teknolojiyi kullanan ve üreten kesimler üzerinde de kalıcı bir değişim ve dönüşüm sürecinin başlamasına neden olmuştur. Bu yoğun farklılaşma süreci; var olan kodlar, pratikler, sistemler ve deneyimlerin de sorgulanmasına sebep olmuş, önce her iki süreçten de beslenen geleneksel modern karşımı bir karşıtlık ve düalizm ile daha sonra ise tümünden bir teknoloji yoğun kuşatılmışlık süreci yaşanmaya başlar.

Televizyon dizileri ve dönemseller karşılaştırmanın yapıldığı Tablo-1 verileri incelendiğinde şu bulgulara ulaşılmıştır. Kamusal yayıncılığın etkili ve yoğun yapıldığı dönem içindeki diziler, anlatı içindeki kişileri/karakterleri kuşatan dışsal/aktif bir toplumsal yapı içerisinde sunulmuştur. Paylaşılan ortak mekânın güçlü ve kuşatıcı etkisi, yaşayan insanların ilişkileri ve iletişimde başat bir role sahiptir. Bu dönemdeki dizilerde çoklu karakterlerin anlatı içindeki benzer yoğunluktaki katkısı kolektif bir anlatı yapısının oluşmasına sebep olmuştur. Rasyonelliğin de etkin olarak kullanıldığı ama çoğunlukla duygusal bakış açısının hâkim olduğu anlatı dilinde; paylaşım, ortaklık, birliktelik unsurlarıyla bir araya gelen karakterlerin hikayeleri anlatılmaktadır. Herkesin birbirini tanıyıp birbirlerinden haberdar olduğu güçlü bağların inşa edildiği bir mekân olarak ev, mahalle, apartman, site gibi oluşumlar, anlatının seyrine etki etmiştir.

Kar/kazanmanın daha ön plana çıktığı ve ticari kanalların şekillendirdiği dönem olan 2. dönemde; ilk dönem dizilerin yapısal özelliklerinden bazıları korunurken bazı yeni anlatı kodları da eklenmiştir. Bu dönemde çoklu karakter yapısıyla şekillenen anlatı, daha küçük ve konsantre bir ekibe/gruba evrilmiştir. Yoğunlaşılacak küçük bir grup üzerinden inşa edilen anlatı yapısı çoğunlukla eril bir yapısalığı gündeme taşımıştır. Birlikte yaşanan mekanların ilk dönemki dizilere kıyasla daha az etkili olduğu ama kişilerarası bağların aynı yoğunlukta devam ettiği görülmüştür.

Anlattığı hikayelerde ve seslendiği hedef kitlede aynı bireysellik vurgusu yapan 3. dönem, çok daha minimal bir anlatı yapısını vurgulamıştır. Bu dönemin dizilerinin isimlerine de bakıldığında ana karakter vurgusunun öne çıktığı ve tekil anlatıları ifade eden yapımlar (Hakan, Atiye, Fatma vb.) olduğu görülecektir.

Günümüz toplumsal yapısının bir yansıması olarak ayrışan, farklılaşan ve yalnızlaşan birey vurgusu, dönem dizilerinin temel anlatı kodlarını oluşturur. İzleyiciyi özgür kılan bakış açısı da bu dönem dizilerinin temel özgün özelliklerinden biridir. İstenilen zaman, istenilen yer ve istenilen kadar izleme fırsatı sunan standart dışı yapısallığı ile önceki dönem dizilerinden ayrışan bu dönem dizileri, cesurca bir bakışla türsel zenginliğe dikkat çektiği için de farklılaşmıştır.

Bu dönem dizilerinde anlatı, karakterin öze dönmesi ve iç yolculuğuna dair veriler sunarak insan-çevre ya da insan-toplumsal yapı arasındaki bağı zayıflamasına sebep olmuştur. Özellikle çevreden/mekândan bağımsız karakter anlatısı, karakterin hikayesinin daha detaylı, daha yoğun ve daha etkili anlatılması sonucunu doğurmuştur.

Tablo 1: Televizyon Dizileri ve Dönemsel Karşılaştırma

Dönemsel Yapı	Toplumsal Yapı	Anlatı Yapısı	Kültürel İmgelem	Sosyal Çerçeve	Duygusal Donanım
<i>Kamusal-Monopol Dönem</i>	DIŞSAL	KOLEKTİF	ATAERKİL	MAHALLE	GÜÇLÜ
A1	Dışsal	Kolektif	Ataerkil	Mahalle	Güçlü
B1	İçsel	Grup	Anaerkil	Site	Nötr
C1	Nötr	Bireysel	Nötr	Ev-Köşk	Zayıf
<i>Tecimsel-Liberal Dönem</i>	İÇSEL	GRUP	ANAERKİL	SİTE	NÖTR
A1	Dışsal	Kolektif	Ataerkil	Mahalle	Güçlü
B1	İçsel	Grup	Anaerkil	Site	Nötr
C1	Nötr	Bireysel	Nötr	Ev-Köşk	Zayıf
<i>Dijital-Kişiselleştirilmiş Dönem</i>	NÖTR	BİREYSEL	NÖTR	EV-KÖŞK	ZAYIF
A1	Dışsal	Kolektif	Ataerkil	Mahalle	Güçlü
B1	İçsel	Grup	Anaerkil	Site	Nötr
C1	Nötr	Bireysel	Nötr	Ev-Köşk	Zayıf

Tablo1’de de görüleceği gibi, televizyon yayıncılığı içine dahil olan dizi içeriklerinin ilk dönemi olan monopol/kamusal yapılanma içerisinde dizi anlatıları, kolektif bir anlatı yapısı içerisinde inşa edilmiş ve güçlü bir sosyal çevre vurgusu ile mahalle dokusu tercih edilmiştir. Benzer şekilde güçlü duygusal donanım ve insani ilişkilerin şekillendirdiği yapısal özellikler anlatının genel çerçevesini belirlemiştir. Kültürel olarak ise televizyon dizi anlatıları çok keskin ve baskın olmamakla birlikte ataerkil yapı öne çıkmaktadır. TRT tekelinin kırıldığı 1990 yılından itibaren ticari anlayışın hâkim olmaya başlayacağı liberal yapı ortaya çıkmıştır. Bu dönemin yapısallığı içinde ilk dönem dizilerin anlatı yapısında birtakım farklılaşmalar söz

konusu olmuştur. Söz gelimi önceki ilk dönemin oldukça geniş bir mekânda farklı karakterlerinin bir aradılığı yerine daha küçük grupların/toplulukların varlığı söz konusudur. Toplumsal yapının daha içsel bir dokusunun olduğu bu dönemde, güçlü ataerkil vurgu söz konusudur. Duygusal donanım, paylaşım, iletişim-etkileşim konularında daha nötre yakın bakış, anlatının biçim ve içerik anlamda farklılığını ortaya koymaktadır. Dijital bakışın egemen olduğu son dönem içinde yer alan her medya içeriğinde olduğu gibi tv dizilerine dair içeriklerde de farklılıklar oluşmuştur. Kolektif anlatıların yerine daha bireysel hikayelerin anlatıldığı kişiselleştirilmiş yapı öne çıkarken, kültürel ve duygusal anlamdaki öğeler, önceki dönemlerin aksine muğlaklaşmıştır. Tekil bir karakter özelinde inşa edilen yapı, çoğunlukla bu sebepten dolayı da uzun soluklu olamamıştır.

Tablo 2: Televizyon Dizilerinin Tematik ve Öyküleme Evrelerinin Düzeyleri

Anlatı Tipolojileri	TEMATİK VE ÖYKÜLEME EVRELERİNİN DÜZEYLERİ		
	DİZİLER		
	Bizimkiler	Kurtlar Vadisi	Muhafız
Anlatı Yapıları	Klasik Anlatı Yapısı	Klasik Anlatı Yapısı	Klasik Anlatı Yapısı
	Lineer Bir Çizgide Anlatı Seyri	(Flashback/Flashforward)	(Flashback/Flashforward)
	Tekil Öykü Anlatısı	Çoğul Öykü Anlatısı	Eklektik Öykü Anlatısı
Mekân ve Benlik Yapısı	“Biz” Duygusu	“Biz” Duygusu	“Ben” Duygusu
	Uzun Süreli	Uzun Süreli	Kısa Süreli
	Aidiyet, Bağlılık ve Sevgi Temelli	Bağımsız, Özgür ve Tekil	Çok Bağımsız, Özgür ve Tekil
	Doğal Mekân Çekim	Doğal+Dekor Çekim	Doğal+Dekor Çekim
Teknik Yapı	Tip Yoğun Anlatı	Tip+Karakter	Karakter Yoğun
	Efeksiz Doğal Görüntü	Efeksiz Doğal Görüntü	Müzik ve Efektlerle Zengin Görseller
	Şaşırtmayan, Tahmin Edilebilir Son	Tahmin Edilen/ Edilemeyen Son	Şaşırtan/ Tahmin Edilemeyen Son
	Dram/ Komedi	Dram/Aksiyon/Polisiye	Dram/Fantastik/Aksiyon
Cinsiyetçi Bakış Duygusal Vurgular	Gizli Eril Vurgusu	Açık Eril Vurgusu	Açık Eril Vurgusu
	Güçlü Aile Vurgusu ve Geleneksel Değerler	Daha Bireysel Hikayeler	Tamamen Kişiselleştirilmiş Anlatı
Yayın Tipolojisi	Geleneksel Tv Yayıncılığı (Kamusal)	Özel Tv Yayıncılığı (Özel/Tecimsel/Ticari)	Yeni Nesil Tv Yayıncılığı (Özel/Bireysel)
	İzlek Yapısı	Pasif İzleyici	Aktif + Pasif İzleyici

Yayın akışı içindeki dizilerin içerikleri üzerinden dönemsel özelliklerinin izinin sürüldüğü bu çalışmada, tek kanal döneminin ulusal sesi ve kamu yayıncısı olan TRT’de yayınlanan dizilerin tümü, geçmişten gelen geleneksel değerlerin, aile kurumunun ve ‘biz’ duygusunun yüceltiği yapımlar olmuştur. ‘Bizimkiler’ dizisi özelinde bakıldığında ise, bir apartman dairesinde yaşayan birbirlerinden farklı ailelerin yaşantıları hikâye edilerek anlatılmış ve izleyen her kesimin kendisinden bir iz bulması sağlanmıştır. Güçlü aidiyet duyguları ile izlenen yapımlar, hikâyenin genel seyri ve şaşırtmayan finaliyle kolayca takip edilmiştir. Elbette bu süreçte farklı yayın mecralarının/kanallarının olmaması ve TRT kanalının tek seçenek olarak var olması da güçlü bir etkidir. Adında bile bir aidiyet duygusu olan ‘Bizimkiler’ dizisi, farklılıkları ayırıştırılmadan aynı çatı altında yaşayan insanların örneği üzerinden bir aradalık vurgusu yapmıştır. İnsanların hep beraber olup bu birlikte olma hali ile hayatı daha

anlamalı kıldıkları dönemlere dair güçlü bir izlek sunan dizi; küçük ailelerden oluşan kocaman bir aile tanımlaması yapmıştır. Benzer şekilde TRT ekranlarında yayınlanan sonraki dönem yapımlara dair önemli bir örnek teşkil eden ‘Bizimkiler’ dizisi; anlatının apartmandan sokağa/mahalleye taşmasına da öncülük etmiştir.

Kamu yayıncılığına alternatif ticari birer yapılanma olarak ortaya çıkan özel kanallarda ise yayın içeriklerinin oluşturulması ve bu içeriklerin yayın akışındaki süreklilikleri güçlü izleme eylemi ile orantılı olarak şekillenmiştir. En çok tercih edilip izlenen yapımlar akış içinde kendine yer bulup devam ederken, beklenen izleme oranlarını yakalayamayan yapımlar ise yayından kaldırılmıştır. Böylesi keskin bir yapının varlığı elbette yayın türlerinin içeriklerini de etkilemiş ve böylelikle daha popüler anlatıların ve daha dikkat çeken tanınmış isimlerin öne çıktığı yayıncılık anlayışı egemen olmuştur. Kıyasıya bir rekabet ve hızlı tüketim, süreci ortaya koyan önemli bileşenlerden sadece birkaçı olmuştur. Bu süreçte anlatıyı biz bilinciyle örülmüş bir arada olmaktan çıkararak belirli amaçlar için bir araya gelmiş grup/topluluğa yönlendiren yapımlardan birisi olarak ‘Kurtlar Vadisi’ dizisi ön plana çıkmaktadır.

‘Televizyon Dizilerinin Tematik ve Öyküleme Evrelerinin Düzeyleri’nin detaylı olarak sıralandığı Tablo-2’de de görüleceği gibi, yapısal olarak farklılık arz eden 3 döneme ait 3 dizi üzerinden çeşitli başlıklara dair ortaya konan sonuçlara dair yorumlar yapılmıştır. İlk dönem dizilerinin çoğunda ‘Bizimkiler’ dizisi özelinde de görüleceği gibi, anlatı gerçek zaman algısı üzerinden inşa edilmiştir. Sonraki dönem ve son dönem dizilerde ise zamanın geçmiş-şimdi ve gelecek algısının içiçe geçtiği şekilde farklılaştığı görülmüştür. Anlatının çok katmanlı inşası zamansal anlamda da zenginliğin oluşmasına sebep olmuştur. Anlatı içindeki hikâyeyi oluşturan karakterlere bakıldığında ise ilk dönem dizilerde sistem ile barışık, egemen değerlerin taşıyıcısı ve temsilcisi konumundaki bir yapılanma göze çarpmaktadır. Egemen/geleneksel değerlerin karşısında konumlanan muhalif özelliklere sahip karşıt yapıdaki karakterler de anlatı içinde var olsa bile, baskın olan ve çoğunluğu yansıtan egemen işleyiş karşısında mağlup/yenik pozisyonda resmedilmektedir. Var olan egemen değerler, yaşam pratikleri ve dünya görüşü, anlatı içindeki karakterler aracılığıyla pekiştirilerek yeniden üretilmektedir. Teknolojinin gelişimi paralelinde artan alternatif yöntemler ve

metotlar ile tek mekân, sınırlı/kısıtlı mekân anlayışından uzaklaşarak farklı mekanların aynı anda bir aradığı mümkün kılınmıştır. Tek ya da kısıtlı mekâna bağlı olmayan bu anlayış, anlatının çok merkezli ve çok mekanlı olarak daha zengin bir şekilde sunulmasına imkân sağlamıştır.

İlk dönem dizilerinde bir aradalık vurgusunun öne çıktığı ortak mekân kullanımının yakınlaştırdığı insanların öyküsü sıklıkla vurgulanırken, özel televizyon kanallarının yayın hayatına başlamaları ile birlikte her konuda olduğu gibi anlatının içeriğinde de farklılıklar ve dönüşümler ortaya çıkmıştır. Yasal düzenlemelerin yürürlüğe girmesi ve uygulamasının gecikmesi neticesinde yaşanan belirsiz dönem; kanal yöneticilerinin, yapımcıların ve senaristlerin kendilerince bir yol araması ve bulması sonucunu doğurmuştur. İlk dönem dizilerde daha yerel ölçekte özellikleri olan ve bu özellikleri öne çıkarılan karakterler üzerinden anlatı inşa edilirken, özellikle son dönem dizilerde dünya ile entegre, küresel yapıya uyum sağlayan ya da sağlama gayretinde olan, küresel değerler içinde var olan/var olma savaşı veren kahraman temsilleri ortaya çıkmıştır.

Popüler kültürün en önemli temsil alanlarından biri olan televizyon dizileri; günümüzde üretildiği ülkenin başta egemen değerleri olmak üzere yeni yaklaşımlar/trentler ve muhalif yaklaşımlarını da gündeme taşımaktadır. Yaşanan toplumsal değişim ve dönüşümlere bağlı olarak dizilerdeki temsillerin vurguladığı kodlar ve değerlerde de bir farklılaşma söz konusudur. Örneğin, geleneksel aile yapısı ve toplumsal rollerin dışında modern dünyanın yansıması olarak ortaya çıkan görsel/anlatı kodları da özellikle son dönem televizyon dizilerinde sıklıkla işlenmiştir. Biten evlilikler geleneksel aile yapısının bozulması sürecini tetiklemiş ve biten evliliklerde anne-baba rolleri zayıflamış ve çocukların gözünde anne-baba otoritesi sarsılarak azalmıştır.

İzleyenlerin, dizinin hikayesinin sonunu tahmin edip etmemeleri sorunsalı da, izleyenlerin bu konudaki beklentilerini karşılamaları ile yakından ilişkilidir. Tahmin edilemeyen/şaşırtan son; ilgiyi ve merak duygusunu sıcak tutacağı için, senaryonun da incelikli çalışıldığını ortaya koymaktadır.

Yayın mecralarının artmasının bir sonucu olarak, içerik üretimine dair talebin artması nicelik olarak dizileri arttırmış, ancak nitelik olarak aynı ölçüde bir artış söz konusu olamamıştır. Özgün ol(a)mayan ve birbirini tekrar eden yapımlar, farklı isim ve yayın kanallarında sunulması alandaki yapay bir zenginliğe dikkat çekerken; hikayesi, anlatı yolları, oyunculuğu, kurgusu, müziği ve de mesajı ile farklı bir yerde duran yapımlar üretilememektedir. Bu süreçte kuşkusuz piyasanın koşulları, çalışma şartları ve kanalların talepleri etkilidir. Bu bağlamda, birbirini sürekli tekrar etmeyen özgün yapımların ortaya çıkabilmesi için televizyon dizilerinin yayın-yapım süreçlerinin iyileştirilmesi ve şartların daha insani hale getirilmesinde fayda bulunmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada, televizyon yayıncılığının Türkiye’deki ilk yıllarından bugüne önemli bir program/içerik türü olarak dizilerin, zamanın getirdiği yeni anlayışlar ve beğeniler karşısında nasıl konumlandığı tartışılmıştır. Özellikle teknoloji yoğun zamanların değiştirip dönüştürdüğü alışkanlıkların, izleme eylemlerine olan yansımaları, yukarıda bahsedilen 3 dönem özelinde incelenmiştir.

Dönemlerin toplumsal yapıya olan etkilerinin içerik üreticiler (senarist-yönetmen), karar vericiler (kanal sahibi-program müdürü) ve izleyenler ölçeğindeki üçlü yapısının ne şekilde ve ne ölçüde değişip farklılaştığı sorusu, her dönemin özelliklerini taşıyan ve biçim/içerik farklılıkları ya da özgünlükleri ile öne çıkan dizilerin analizi ile cevaplanmaya çalışılmıştır. Seçilen diziler, kendi içsel yapıları ve yayınlandıkları kanal/platform ve zaman parametreleri baz alınarak içerik analizi yöntemi ile yorumlanarak geçmişten bugüne Türk televizyon tarihindeki dizilerin yapım-yayın ve içerik süreçlerine dair bir okuma denemesi gerçekleştirilmiştir.

Bu bağlamda kamusal yayıncılığın etkin olduğu dönemde TRT’de yayınlanan (1989-2002) ve sonraki yıllarda yayınlanacak aile temalı dizilere önemli bir prototip sunan “Bizimkiler” dizisi ile 2003 yılında Show TV’de başlayıp 2005 yılında Kanal D’de final yapan ‘Bu Bir Mafya Dizisidir’ sloganıyla başlayan polisiye-aksiyon dizisi “Kurtlar Vadisi” ve dijital yayın platformlarından birisi olan Netflix’in ilk yerli yapımı Hakan: Muhafız (2018-2020) dizileri çalışmanın örnekleme olarak seçilmiş ve içerik

yapıları ile değişen izleyici profili ve yayıncılık sistemlerine göre genel anlatı yapılarının ana eksenindeki düzeyleri ele alınmıştır.

Bu çalışma kapsamında örneklem olarak seçilen dizilerin içerik analizi ile detaylı incelenmesi sonucu, değişen zamanla birlikte farklılaşan yayıncılık anlayışının yayın içeriklerine de etki ettiği ve bu bağlamda türsel farklılıkların ve zenginliklerin ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmüştür. Bu farklılıklar, yapım-yayın süreçlerinden içeriğe, mesaj konumlandırılması ve teknik özelliklere yayılan bir yapısal değişime dikkat çekmektedir. Televizyonun en önemli içeriklerinden biri olan dizilerde zamanla birlikte makro ölçekte medya sisteminde yaşanan bu farklılaşmadan etkilenmiş ve güncel toplumsal yapının dinamiklerinden ve teknolojinin getirilerinden dolayı değişip dönüşerek farklı bir sürecin içine girmiştir.

Kamu yayıncısı TRT tekelinin yaşandığı ilk yıllarda televizyon dizileri, çoğunlukla ‘biz’ duygusunun belirgin şekilde egemen olduğu, izleyenlere aidiyet duygusu verip empati yapmalarını sağlayacak tarzda anlatılar olarak öne çıkmaktadır. Sonrasındaki ticari bakış açısının şekillendirdiği yapıda ise, anlatı/mekan/karakter/olay bağlamında daha minimize edilmiş, daha küçük gruplara odaklanan yapımlar ortaya konmuştur. Günümüzün egemen dijital yapılanmasının bir yansıması olarak son dönemde ise kolektif bakış/yaşayış ve düşünme yerine daha kişisel (tek ana karakter üzerine yoğunlaşmış hikayesini bu şekilde inşa eden anlatılar) yapımlar yayınlanmaya başlamıştır. Bu farklılaşma ve değişimde yayıncılık teknolojileri ve anlayışının dönüşüm yaşaması kadar, izleyenlerin taleplerindeki farklılık da etkili olmuştur. Zira eskiden toplumsal yaşam içinde çok etkili ve neredeyse tek olan televizyonun, günümüzde farklı alternatiflerinin ortaya çıkması nedeniyle medyanın biçimsel ve içerik bağlamında dönüşüm yaşamasına sebep olmuştur. Zamanın etkili kullanılması isteği, kısa süreli yapımların tercih edilmesi, klasik anlatı yapısından ziyade farklı anlatı yapılarının da tercih ve talep edilmesi ile her tercihe uygun yapısalılıkta tematik kanalların açılması, dizilerin anlatı yapılarında meydana gelen dönüşümün sebeplerinden bazılarıdır.

Televizyon yayıncılığının ilk döneminde talep eden değil daha pasif bir konumlandırma ile sunulan herşeyi tüketen izleyici profili, sürecin ilerlemesine ve

izleyicinin/hedef kitlenin egemen olduğu bir bakış açısının doğmasına katkı sunamamıştır. Bu dönemde merkez çok baskın ve güçlü, hedef kitle ise sessiz ve pasif bir özelliktedir. Dolayısıyla merkezin iletmediği her türlü medya içeriği, karşı tarafta konumlanan kitle tarafından benimsenmekte, doğru kabul edilmekte ve büyük bir hızla tüketilmektedir. Merkezin alternatifinin olmaması da içeriklerin tüketilme hızı ve yoğunluğunda etkili olmaktadır.

Bu yeni postmodern süreç, tecimsel nitelikli kanalların açılmasıyla tüm kesimlere yönelik çokseslilik ve kısmi demokratik anlayış ile desteklenmiştir. Neoliberal politikalar çerçevesinde televizyon yayınları elektronik aygıt özelliklerinin dışında çok boyutlu değerlendirmeler çerçevesinde programların zaman içindeki değişim ve dönüşümlerine de tanıklık edilmiştir. Yayın içeriklerinin farklılaşmasının yanı sıra çok uluslu yapım şirketlerine bağlı yeni türlerin uyarlama yoluyla izleyenlere sunulmasıyla içerik üzerinde yapım çeşitliliği sağlanmıştır.

Dizilerin çoklu karakter kullanımı ve çoklu anlatı yapısı, son dönemdeki dizilerde daha bireysel ve tekil kişi odaklı ilerlemesini gündeme taşımıştır (Aliye-Fatma-Hakan vb.) Özellikle üretimin fazla ve yayın mecralarının çok çeşitli olmasından dolayı, yapılan televizyon dizileri öncekilerin aksine daha kısa süreli ve kısa süren bir yapıya evrilmiştir (Tek sezon/İki sezon-3-5-7-13 bölüm vb.). Dijital platformların özellikle yeni nesil ücretli üyelik ve izle öde sistemlerinin aktif hale gelmesine sebep olan teknolojilerin gelişimine bağlı olarak zaman ve mekândan bağımsız izleme davranışlarının yoğunlaşması ve tekil izleme davranışlarının toplu izleme anlayışına göre daha fazla kabul görür hale gelmesiyle bağlantılı olduğu saptanmıştır.

Değişen izleyici kitlesi, çatışma ve gerçeküstü iletişimsel eylemlere ve yapay zekâ tabanlı proaktif süreçlere daha fazla odaklanmakla birlikte insanı tanımlayan bakışın azalmasına neden olduğunu gösterebilmektedir. Bununla birlikte; geçmişe duyulan özlem, dizi klasiklerinin yeniden gösterildiği özel kanallar ve arşiv sistemlerinin yanı sıra sosyal mecralarda yeni kuşaklara tanıtılan kısa videolarla eski dönem dizilerinin bıraktığı samimiyet dokusu ve izleme davranışlarına geçilmesi gibi karmaşık bir izleme davranışını da beraberinde getirmektedir.

Türk televizyon yayıncılığında televizyon dizilerinin yapım-yayın ve içerik sürecine dair tarihsel bir analizin yorumlandığı bu çalışmada, içinde yaşanılan zamanın her türlü ekonomik, siyasal ve kültürel yansımasının medyanın sunduğu içeriklerde de açık veya örtük şekilde gösterildiği görülmüştür. Toplumsal anlamda dayanışmanın daha yoğun olduğu ve biz bilinciyle donatılmış aidiyet duygusunun şekillendirdiği geleneksel yaşama dair her türlü kültürel kodlar, televizyon yayıncılığının ilk dönemlerindeki dizilerin anlatı yapısında kendisine yer bulmuş ve toplumda var olan bu tarz değerler pekiştirilerek yeniden sunulmuştur. Ekonominin daha başat bir şekilde konumlandığı toplumsal süreçte ise önceliğin farklı alanlara kayması sebebiyle medya içeriklerinde de yaşanan dönüşüm ile dizi anlatıları çok katmanlı (olay örgüsü/karakter ve mekân) yapıdan daha küçük ölçekli hikayeler evrilmiştir. Bu yıllarda öyküler, farklı toplumsal kesimleri ve meslek gruplarını anlatacak bir şekilde daha geniş bir toplumsal alana nüfuz edecek şekilde inşa edilmiştir. Sonrasında ise dijital ağırlıklı sürecin zorunlu kıldığı değişim ve izleyenleri daha aktif konumlandıran yapısalığın oluşmasıyla zaman ve mekândan bağımsız yapımlar üretilmeye başlanmıştır. Kahraman mitinin ötesinde bu dönem dizilerin içinde Özsoy'un da ifade ettiği gibi, geleneksel kahramanlar kadar çağdaş ve sofistike görünmeye çalışanlar da bulunmaktadır (Özsoy, 2015: s.217). Sürecin getirdiği yeniliklerden bir diğeri de türsel zenginliğin oluşmasıdır. İlk dönemlerde sadece drama ağırlıklı yapımlar üretilirken sonraki dönemlerde senaristlerin beslendiği kaynakların (edebiyat uyarlamaları-yabancı dizilerden adaptasyonlar-edebiyatta ve yazın alanında yeni trendler ve yeni yönelimler-ortak yazma eylemi sonucu ortaya çıkan farklı bakışların bir arada sunulması vb.) da çeşitlenmesi nedeniyle farklı türlerde içerikler üretilmiştir. Bu türsel zenginlik, her medya içeriğinde olduğu gibi televizyon dizilerinde de izleyenlere güçlü alternatifler sunduğu gibi televizyon dizilerinin değişip dönüşmesinde de etkili olmaya devam etmektedir.

Bu çalışma ile örneklem olarak seçilen diziler üzerinden yapılan analizlerin de ortaya koyduğu gibi, tarihsel sürecin getirdiği her türlü yenilik, değişim ve farklılaşma unsurları her alanda olduğu gibi medya alanında da değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu çalışmada özellikle tarihsel sürecin dizilere yansıyan yüzü detaylı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Küresel ve ulusal ölçekte değişen

her türlü parametrenin toplumun tüm bileşenlerini etkilediği ön kabulünden hareketle önemli bir medya bileşeni olan televizyon dizileri, bu farklılaşma sürecinden etkilenmişlerdir. Yapılan çalışmada dizilere dair konu, tür, oyunculuk, anlatı yapısı, kurgu anlayışı, süre vb. her türlü unsurun, değişen yapıya paralel olarak kendi içinde bir değişim sürecine girdiği görülmüştür. Zamanın genel bakış açısı, yükselen değerler ve teknolojinin her alandaki inanılmaz gücü, medya içeriklerine de yansımış ve içeriklerdeki değişim/dönüşüm çalışmada örneklem olarak seçilen diziler üzerinden ortaya konmuştur.

Günümüzün çağdaş öykü anlatıcısı konumundaki televizyon dün olduğu gibi bugün de, türsel çeşitliliğini oluşturan yapımlarının içeriğinde öykü temelli bir formatı benimsediği için; öykünün tüm yazınsal ve teknik koşullarını kullanarak öykü anlatmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçay, Z.G. (2011). Türkiye’de Bir Dramedi Türü: Mahalle Dizileri, Sevgi Can Yağcı (Ed.), *Beyazcamın Yerlileri*, Umuttepe Yayınları, ss.53-84
- Akgüner, T. (2012). Kamu Hizmeti Yayıncılığı, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, ss.285-296
- Armağan, A. (2013). Kimlik Yapılarında Değişim ve Sanallaşan Kimlik Sunumları: Öğrenciler Üzerinde Bir Araştırma, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 37, *Uluslararası Hakemli E-Dergi*, ss.1-20
- Ateşalp, S.T. (2016). Nitelikli Televizyon: Medya Profesyonellerinin Perspektifinden Türk Televizyon Dizilerinde Nitelik, *İleti-ş-im 25*, ss.9-37
- Avşar, Z. (2005). Kamu Hizmeti Yayıncılığı, Uluslararası Yaklaşımlar ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*, (1), ss.93-124
- Aygün, İ. (2003). *Dijital Televizyon Yayıncılığındaki Gelişmeler ve Türkiye*. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi
- Baker, C. E. (2007). *Media Concentration and Democracy: Why Ownership Matters*. Cambridge University Press.

YILMAZKOL, Özgür. (2025). Program İçeriklerinin Yayıncılık Ve Platform Düzeyinde Dönüşümü: Televizyon Dizileri Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (egifder), 13 (1), 450- 480

- Bakıroğlu, C. T. (2013). Sosyalleşme ve Kimlik İnşası Ekseninde Sosyal Paylaşım Ağları. *Akademik Bilişim*, 2013, XV. Akademik Bilişim Konferans Bildirileri, 1047-1054 https://ab.org.tr/ab13/kitap/bakiroglu_AB13.pdf Erişim Tarihi: 12.01.2024
- Baloğlu, U. (2019). Yaşam Biçimlerinin Televizyon Dizilerinde Yansıtılması: Bizimkiler Örneği, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt.8, Sayı.3, ss.2875-2897
- Başlar, G. (2021). Yerel İçeriğin Küresel Dolaşımı Bağlamında Netflix: Hakan Muhafız’ İzleyici Yorumlarının Analizi, *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, sayı.36, ss.415-435
- Birsen, Ö. (2005). *Çok Seçenekli Medya Ortamında Kitle İletişim Araçlarının Tüketim ve Seçim Biçimi (Eskişehir Örneğinde Bir İzlerkitle Araştırması)*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi
- Birsen, Ö. ve Kayador, V. (2011). TRT Radyo Prodüktörlerinin Türkiye’de Kamusal Radyo Programcılığı ve Popüler Radyo Programcılığı Üzerine Değerlendirmeleri, *Selçuk İletişim*, 6, ss.18-30
- Boyd, D. M. & Ellison, N. B. (2008). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), Article 11, pp. 210–230
- Cankaya, Ö. (1985). *Türk Televizyonunun Program Yapısı (1968-1985)*. 1. Basım, Mozaik Basım Yayıncılık
- Castells, M. (2005). The Network Society: From Knowledge to Policy, Castells, M. & Cardoso, G. (Eds), Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society*, Second Edition, Wiley & Blackwell.
- Collins, R., Finn, A., McFadyen, S., ve Hoskins, C. (2001). Public Service Broadcasting Beyond 2000: Is There a Future for Public Service Broadcasting, *Canadian Journal of Communication*, 26 (1),pp.315 <https://cjc.utpjournals.press/doi/pdf/10.22230/cjc.2001v26n1a1192> Erişim Tarihi: 20.12.2023
- Çaplı, B. (2002). *Medya ve Etik*, İmge Yayınları

YILMAZKOL, Özgür. (2025). Program İçeriklerinin Yayıncılık Ve Platform Düzeyinde Dönüşümü: Televizyon Dizileri Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (egifder), 13 (1), 450- 480

- Duman, K. (2018). “Deregülasyon Sonrası Kamu Hizmeti Yayıncılığı: Rai ve TRT Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma”. *Ulakbilge*, 6 (20), ss.59-84
- Erdoğan, İ. (1994). Uluslararası İletişim Düzeninde Beyinlerimiz Nasıl Sömürülüyor?, *Bilim ve Ütopya*, Eylül. C.3, ss. 4-6
- Eren, E. (2008). *Kamu Yayıncılığı ve Bir Kitle İletişim Kurumu Olarak Türkiye Radyo Televizyon Kurumu*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Erkılıç, H. ve Erkılıç, S.D. (2021). COVID-19 Pandemisi Sürecinde Dijital Platformların Yükselişi: Sinema Değer Zincirindeki Değişim Sinema Endüstrisini Nasıl Etkiler?, *İlef Dergisi Özel Sayısı*, Güz/Autumn, ss. 99-126. DOI: 10.24955/ilef.1037981
- Ersin, N. (2007). *Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve TRT’de Program Üretim Süreci*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi
- Fidler, R. (1997). *Mediamorphosis: Understanding New Media*, Sage Publications
- Foucault, M. (2003). *İktidarın Gözü/ Seçme Yazılar 4*, Işık Ergüden (Çev.), Ferda Keskin (Ed.), Ayrıntı Yayınları
- Friedman, M. (1962). *Capitalism and Freedom*. Virginia University Press.
- Gültekin, Z. (2006). Irak’tan Önce: Kurtlar Vadisi Dizisi, *Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Kış-bahar sayı.22, ss.9-36
- Hall, S. (1999). Kültür, Medya ve İdeolojik Etki, *Medya, İktidar ve İdeoloji*, Mehmet Küçük (Der. ve Çev.), Ark Yayınları, ss.199-243
- Hein, M. (2022). Social influencers: FoMO and identity crisis. In R. Ward & K. Bryant (Eds.), *Character and... Identity*, University of Dubuque, pp.63-80
- Horwitz, R. B. (1989). *The Irony of Regulatory Reform: The Deregulation of American Telecommunications*. Oxford University Press
- Işık, U. (2007). *Medya Bağımlılığı Teorisi Doğrultusunda İnternet Kullanımının Etkileri ve İnternet Bağımlılığı*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi
- Jenkins, H., & Deuze, M. (2008). Convergence Culture. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 14(1), pp.5-12
- Keane, J. (1993). *Medya ve Demokrasi*. Haluk Şahin (Çev.), Ayrıntı Yayınları

YILMAZKOL, Özgür. (2025). Program İçeriklerinin Yayıncılık Ve Platform Düzeyinde Dönüşümü: Televizyon Dizileri Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (egifder), 13 (1), 450- 480

Koles, B. & Nagy, P. (2012). Virtual Customers Behind Avatars: The Relationship between Virtual Identity and Virtual Consumption in Second Life, *Journal of Theoretical and Applied Electronic Commerce Research*, ISSN 0718–1876 Electronic Version, Vol 7 / Issue 2 / pp.87-105. DOI: 10.4067/S0718-18762012000200009

Lindsay K. & Lascu, D. Manrai, L. & and Manrai, A. (2014). Social Media Past, Present, and Future, Chapter 12, 234-249, (In.) *The Routledge Companion to the Future of Marketing* (Ed) Luiz Moutinho, Enrique Bigné, Ajay K. Manrai, Routledge. Taylor & Francis Ltd.

Manovich, L. (2001). *The Language of New Media*, MIT Press

Mattelart, A. (2012). *Gözetimin Küreselleşmesi: Güvenlileştirme Düzeninin Kökeni*, O. Gayretli & S. E. Karacan (Çev.), Kalkedon Yayınları

McChesney, R.W. (2000). The Political Economy of Communication and the Future of the Field, *Media Culture and Society*, C. 22, No: 1, pp.109-116

Mert, Ş. E. (2012). *Kamu Hizmeti Yayıncısının Kültürel Çeşitliliği Kavrayışı:1980-2000 Arası TRT Örneği*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Murdock, G. (1980). “Class, Power and the Press: Problem of Conceptualisation and Evidence”, *The Sociology of Journalism, and the Press*, H. Christian (Der.), GBJH Brookers (Printers) Ltd, pp.37-60

Mutlu, E. (2001). *Medya Politikaları*, İmge Yayınları

Oğuz, G.Y. (2005) Tv Dizileri ve Kültürel İletilerin Yayılma Süreci, *Kurgu Dergisi*, S.21, ss.169-182

Ortaylı, İ. (2004). *Osmanlı Toplumunda Aile*, Pan Yayıncılık

Özmen, S. (2013). *Radyo ve Televizyon Okumaları*, Derin Yayınları

Özsoy, A. (2015). Yerli Televizyon Dizilerinde Farklılaşan Toplumsal Cinsiyet Temsilleri Üzerine Bir Tartışma, *Toplumsal Cinsiyet ve Medya Temsilleri*, Şahinde Yavuz (Der.), Heyamola Yayınları, ss.226-246

Richeri, G. (2011). The Media Amid Enterprises, the Public, and the State: New Challengers for Research, *The Handbook of Political Economy of*

YILMAZKOL, Özgür. (2025). Program İçeriklerinin Yayıncılık Ve Platform Düzeyinde Dönüşümü: Televizyon Dizileri Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (egifder), 13 (1), 450- 480

Communications, Janet Wasko, Graham Murdock and Helena Sousa (Der.), Blackwell Publishing, pp.129-199.

Ryan, Marie-Laure (2006). *Avatars of Story*, University of Minnesota Press

Ryan, Marie-Laure (2001). *Narrative as Virtual Reality: Immersion and Interactivity in Literature and Electronic Media*, Johns Hopkins University Press

Sarı, Ü. ve Türker, H. (2021). “Dijital Platform Kullanıcılarının İzleme Alışkanlıklarına Yönelik Bir Araştırma: Netflix Örneği”. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), ss.59-80

Sarmaşık, J. (2000). *Türkiye’de Radyo ve Televizyon Düzeni, 1927-2000*, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi

Schram, A., Ruckert, A., Labonte, R., ve Miller, B. (2016). “Media and Neoliberal Hegemony: Canadian Newspaper Coverage of the Trans-Pacific Partnership Agreement”. *Studies in Political Economy*. 16/97, pp.159-174
<https://doi.org/10.1080/07078552.2016.1208799> Erişim Tarihi: 18.12.2023

Silverstone, R. (1999). What’s New About New Media?, *New Media & Society*, Vol: 1, No: 1, pp.10-12

Smith, A. (1997). *Ulusların Zenginliği*. Ayşe Yunus-Mehmet Bakırcı (Çev.), Alan Yayıncılık

Söğüt, F. (2020). Blu Tv Netflix’e karşı: İçeriklere Yönelik Bir Karşılaştırma, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, TOJDAC*, Volume 10, Issue 4, ss.408-422

Srivastava, Hari Om (2002). *Interactive Tv Technology and Markets*, Artech H. Inc.

Tekinalp, Ş. (1993). *Avrupa Topluluğu’nda Ulusal Kültür ve Televizyon: Sorunlar-Öneriler-Çözümler, Avrupa Deneyimi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme*. İstanbul Üniversitesi Yayını

Tokgöz, O. (1972). *Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo-Televizyon Sistemleri*. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları

Topuz, H. (1992). “Belediyeler ve Yerel Radyolar”, *İletişim Dünyası*, Sayı: 7, ss.7-11

Törenli, N. (2005). *Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı*, Bilim ve Sanat Yayınları

TV7 (1989) Umur Bugay ile röportaj, Sayı.52, s.22

TV7 (1990) Umur Bugay ile röportaj, Sayı.24, s.23

YILMAZKOL, Özgür. (2025). Program İçeriklerinin Yayıncılık Ve Platform Düzeyinde Dönüşümü: Televizyon Dizileri Üzerine Tarihsel Bir Değerlendirme. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (egifder), 13 (1), 450- 480

- Uslu, İ. (2011). *Televizyon Yayıncılığında Kamu Hizmeti Yayıncılığı*. Uzmanlık Tezi.
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
- Van Dijk, Teun A. (1999), Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları, *Medya, İktidar ve İdeoloji*, Mehmet Küçük (Der. ve Çev.), Ark Yayınları, ss.331-395
- Vural, S. (1986). *Radyo-TV Kurumlarında Yönetim ve Türkiye'deki Uygulama*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 153, Açıköğretim Fakültesi Yayınları
- Yaylagül, L. (2019). *Eleştirel Ekonomi Politik Perspektiften Devlet ve Medya İlişkisi*, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 5/2, ss.134-152
- Yazıcı, A. N. (1993). *Kamu Yayın Kurumları ve Yeniden Yapılanma*, TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayını
- Yılmaz, D. (2004). Çağdaş Masal Anlatıcıları Olarak Yerli Diziler, *Yeni Film*, Sayı.6, Temmuz-Ağustos, ss.62-68
- Zhang, Z. (2018). Fear of Missing Out: Scale Development And Impact On Brand Loyalty, Doctoral Thesis, Program in Business Administration, Department of Marketing and Management The University of Texas